

КОМПЛЕКСЕН ПОГЛЕД ВЪРХУ СЛАВЯНСКАТА ФРАЗЕОЛОГИЯ

Владислав Миланов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Новото издание „Изследвания по славянска фразеология“ (Krejsova, Stalyanova, 2025) представя научните търсения на авторките през последното десетилетие в областта на славянската фразеология. То съдържа текстове, посветени както на контрастивен поглед върху славянското фразеологично богатство, отразено в отделните фразеологични речници на славянските езици, така и върху актуалните въпроси на боравенето и активната употреба на фразеологизмите от страна на носителите на конкретния език. Отделните глави са насочени и към изследване употребата на фразеологизми в медийния дискурс, към битуването на анализиранияте езикови единици в активния фразеологичен запас на отделния носител на езика и на реализацията в публичната реч, както и актуалността им и динамичните процеси в обществото, които оказват пряко влияние върху избраните езикови единици.

Част от изследването е посветено на избрани фразеологизми и техните промени (актуализации) в съвременната публична реч в България. Научният интерес е насочен към устойчивите изрази, в чийто състав като проява на лексикалната динамика се появява нов компонент, който замества вече утвърден, или в структурата на фразеологизъм се появява допълнителен елемент, като анализът е концентриран върху т. нар. лексикални актуализации на

фразеологичния фонд. Главата „Нова политическа фразеология в българската публична реч“ проследява промяната (структурна и семантична) в редица фразеологизми в българския език, в които се наблюдава навлизането на лексикалния компонент *копейка*.

В няколко части на книгата се изследват процесите на неологизация, т.е. появата на нови фразеологизми и тяхното функциониране, както и възможностите за актуализиране на фразеологичния фонд на българския език в публичния дискурс. Тези анализи демонстрират влиянието на различни видове актуализации върху спецификата на реализацията на дадени фразеологични единици в публичната реч. Научният интерес на авторките е насочен към най-видимите актуализации на определени фразеологизми, които ясно въвеждат нови елементи в значението на оригиналната установена фраза, но същевременно съхраняват видима връзка с изходната езикова единица. Езиковедският анализ е насочен към фразеологичните единици, които генерално се характеризират със семантична неделимост, постоянство на лексикалния си състав, неизменчива структура, образност, емоционална и експресивна маркираност, но са подложени на динамични промени под влияние на разнообразни, предимно екстралингвистични фактори през последните години. В научните си търсения Е. Крейчова и Н. Сталянова доказват процесите на лексикална динамика в частта на лексиката, която традиционно се смята за най-консервативна. Откритите процеси са: поява на нов компонент в състава на фразеологизма, който замества вече установен, или поява на допълнителен елемент, като промяната в структурата неизбежно води и до промяна в семантиката на изследваните единици.

Редица анализи са посветени на фразеологизми с конкретни ключови думи – частите „На Балканите няма скрито-покрито (тайната в балканската фразеология)“, „Фразеологизми с компонент „*дявол*“ в българската публична реч“, „Фразеологизми с компонент *тъпан/барабан* в български език“, „Фразеологизми с компонент „дете“ и „бебе“ в български и полски език“, „Фразеологизми с компонент „дъщеря“ и „син“ в български и чешки и тяхната разпознаваемост от носители на езика“.

Други имат за обект на анализ актуалните езикови проблеми на политическата коректност в славянските езици, проявяваща се в славянската фразеология, която се явява предпочитано средство за комуникация пред друго, възприемано като неподходящо за използване в обществото поради обидна или негативна конотация и като стремеж за премахване от езика на обществено неприемливи думи и изрази. Изследванията обръщат внимание на някои фразеологизми, съдържащи лексеми с отрицателна конотация, напр. по отношение на етнос и раса (расизъм), пол (джендър), които поради този факт са смятани за политически некоректни.

На връзката между лексикалната динамика и процесите, които текат в съвременното ни общество, са посветени частите „Политическа коректност и

фразеология“, „Фразеологизми с компонент политически некоректна лексема“, „Джендър маркирани фразеологизми в българския език – аспекти на семантиката и стилистичната им маркираност“. Разсъжденията в тях обвързват употребата на традиционни фразеологични единици (фразеологизми с етнокомпонент, фразеологизми с джендърен компонент, фразеологизми с компонент название на цвят, фразеологизми, които съдържат в себе си пренебрежително название на физически недъзи) с идеята за политическата некоректност и избягването на езика на омразата.

В своето изследване авторките даже представят своите разсъждения относно бъдещето на тези фразеологични единици, като прогнозираят, че намалената употреба на фразеологизми, съдържащи политически некоректен елемент, в близко бъдеще няма да е резултат на политики за избягване на джендър маркиран език или на налагане на принципите на приобщаващата комуникация. Тези устойчиви изрази по естествен за езика механизъм ще преминат в пасивната част от лексикалната система поради непознаването на семантиката им, а на по-късен етап е възможно плавното заглъхване на употребата им поради попадането им в сферата на остарялата лексика.

Изданието представя и текст, посветен на превода на фразеологизми в художествената литература, като поставя въпросите за преводимостта и намирането на семантични и функционални съответствия в езика-цел и за прилагането на прагматичния принцип, който изисква преведеният текст и оригиналният текст да имат еднакво комуникативно въздействие – „За превода на някои фразеологизми от творчеството на Карел Чапек на български и сръбски език“=

Любопитни са и изследванията за рецепцията и употребата на избрани библейски фразеологизми от ученици и студенти, както и за превода на фразеологизми с помощта на изкуствен интелект.

Изданието „Изследвания по славянска фразеология“ демонстрира разнообразни научни подходи при анализа на фразеологичния фонд на славянските езици. Тук виждаме приложението на теорията за актуализациите, анкетни проучвания, статистическа обработка на данните, езикова прогностика. И всичко това е извършено въз основа на разнообразен езиков материал, екцерпиран както от художествена литература, така и от най-актуалните корпуси на българския език. Тези факти доказват достоверността на предложените изводи и предлагат многостранен поглед върху проблематиката на славянската фразеология.

Благодарности и финансиране

Това изследване е финансирано от Европейския съюз – NextGenerationEU, чрез Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, проект SUMMIT BG-RRP-2.004-0008-C01.

ЛИТЕРАТУРА

Крейчова, Е., & Сталянова, Н. (2025). *Изследвания по славянска фразеология*. Парадигма.

REFERENCES

Kreychova, E., & Stalyanova, N. (2025). *Izsledvaniya po slavyanska frazeologiya* [*Studies in Slavic phraseology*]. Paradigma.

AN INTEGRATED VIEW OF SLAVIC PHRASEOLOGY

✉ **Dr. Vladislav Milanov, Assist. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-8920-5621

Department of Slavonic Philologies

University of Sofia

15, Tsar Osvoboditel Blvd.

Sofia, Bulgaria

E-mail: vladislavmilanov77@abv.bg